

Фасій Богдан Володимирович,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «РОЗСУД» У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Однією з найбільш складних і дискусійних проблем в українській правовій системі є проблема розсуду в приватному праві. При цьому, на відміну від деяких інших правових питань, які або викликають бурхливі суперечки серед практикуючих юристів, або, навпаки, привертають увагу тільки вчених-правників, розсуд у праві цікавить як одних, так й інших.

У правовій науці більшість публікацій в основному зводиться до дослідження категорії «розсуд» за двома аспектами: вивчення правозастосовчого розсуду в загальнотеоретичному ракурсі або дослідження судового розсуду як особливого різновиду правозастосовчого. Подібні підходи необґрунтовано звужують категорію «розсуд» у праві, виключаючи з неї, наприклад, розсуд суб'єктів приватного права при виборі можливих варіантів поведінки. Однак зазначені прогалини поступово заповнюються. З'являються праці, в яких зловживання правом розглядається як результат розсуду в праві [1].

Що стосується юридичної практики, яка склалася в Україні, то тут також не сформувалося єдиного розуміння категорії «розсуду» в праві, однак є домінуючі точки зору. Як правило, самі практикуючі юристи та особи, які зіткнулися з проблемами правозастосування в діяльності державного механізму, схильні визначати розсуд як чи не основну причину більшості негативних процесів, що відбуваються в правовому житті українського суспільства.

Звертаючись до вивчення категорії «розсуд» в приватному праві, у першу чергу, необхідно визначити словникове значення терміна «розсуд». У приватному праві категорію «розсуд» можна розглядати в декількох значеннях: рішення, висновок, думка [2, с. 154]. Розсудити означає: «встановити», «виявити», «визнати» [3, с. 223]. Згідно з позицією В. Даля розсудити, вбачати означає: «побачити», «відкрити», «розпізнати», «окреслити» [4, с. 320]. Наприклад: він зробив це за своїм власним розсудом, як вважав за краще; переконатися в чому-небудь розумово; спостерігати за чим-небудь, дивитися. Тобто саме значення слова «розсуд» містить у собі суб'єктивну думку, висновок, а також рішення особи діяти згідно зі своїм бажанням, в своїх інтересах.

Узагальнюючи запропоновані визначення, слід зазначити, що розсуд – це рішення, прийняте певним суб'єктом, виходячи з наявних у даного суб'єкта варіантів і підстав прийняття рішення.

Дуже близький за значенням слову «розсуд», який іноді використовується в офіційних документах, як його синонім, термін «дискреція» («діскреційний»)(від лат. «discretion»), що означає вирішення посадовою особою або державним органом будь-якого питання на власний розсуд.

Загалом визначення даються правозастосовчому і судовому розсуду. Однак серед науковців, які досліджують правозастосовчий або судовий розсуд, відсутня єдність у визначенні відповідного виду розсуду. У наявних нині наукових дефініціях досить чітко простежуються дві тенденції: по-перше, визначати категорію «розсуд» як належну суб'єкту свободу, право, повноваження на вибір певного рішення; по-друге, як специфічний вид діяльності. Перша позиція представлена в роботах таких вчених, як Д.М. Чечот, К.І. Комісаров та ін.

Так, на думку Д.М. Чечот, розсуд означає, що відповідний орган або посадова особа діє по своїй волі, не пов'язаний при прийнятті рішення будь-якою нормою. У межах наданих йому повноважень орган держави є вільним у виборі відповідної поведінки [5, с. 68].

К.І. Комісаров зазначає, що судовий розсуд – це надана суду правомочність приймати, погодившись з конкретними умовами, таке рішення з питань права, можливість якого впливає із загальних і лише щодо певних умов закону [6, с. 50].

У наведених тезах наукових робіт першої групи вчених виділяється спільна риса сформульованих ними дефініцій розсуду.

Розсуд тут – це свобода, правомочність або повноваження.

Деякі інші смислові акценти розставлені у визначеннях, запропонованих іншою групою вчених, які досліджували категорію «розсуд». Тут більша увага приділяється «процесу розсуду». Так, В.Г. Антропов визначає не судовий розсуд, а більш широке, родове по відношенню до нього правозастосовний розсуд. Вчений вважає, що розсуд – це надана правом владна інтелектуально-вольова діяльність правозастосовця вибору суб'єктивно-оптимального рішення [7, с. 14].

В інтерпретації В.Ф. Бохана правозастосовчий розсуд – це творча, інтелектуально-вольова діяльність компетентного суб'єкта, у процесі якої остаточно формується його моральна позиція по цій справі [8, с. 94].

На думку О.А. Папкової, судовий розсуд є діяльністю суду з розгляду спірних правових проблем, під якими розуміються питання, що виникають при

розгляді справ, вирішення яких здійснюється на підставі розсуду суду в силу відповідної вказівки в нормі закону [9, с. 63-64].

Аналізуючи розглянуті визначення категорії «розсуду», слід зазначити, що і перша, і друга група дефініцій має свої переваги і свої недоліки.

Тому питання про категорію «розсуд» у праві є досить складним і дискусійним. Як ми бачимо, протягом багатьох років проблема розсуду привертає увагу дослідників, які неоднозначно оцінюють категорію «розсуд» як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Полянський Т.Т. Зловживання правом: загальнотеоретична характеристика : дис. ... канд. юрид. наук. – Львів, 2011. – 181 с.
2. Лукьяненко М.Ф. Оценочные понятия гражданского права: разумность, добросовестность, существенность. – М. : Статут, 2010. – 423 с.
3. Великий тлумачний словник української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
4. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М., 1994. – 2721 с.
5. Чечот Д.М. Административная юстиция (теоретические проблемы). – Л. : ЛГУ, 1973. – 134 с.
6. Комиссаров К.И. Судебное усмотрение в советском гражданском процессе // Советское государство и право. – 1969. – № 4. – С. 49-56.
7. Антропов В.Г. Правоприменительное усмотрение: понятие и формирование (логико-семантический анализ): дис. ... канд. юрид. наук. – Волгоград, 1995. – 180 с.
8. Бохан В.Ф. Формирование убеждения суда. – М. : БГУ, 1973. – 160 с.
9. Папкина О.А. Судейское усмотрение в гражданском процессуальном праве // Законодательство. – 1999. – № 2. – С. 63–64.

Халабуденко Олег Анатольевич,

*доктор права, доцент, доцент кафедры частного права
Международного свободного университета Молдовы (ULIM)*

К ВОПРОСУ О ВЛИЯНИИ «ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ»: АСПЕКТЫ МЕТОДОЛОГИИ

В момент, когда речь заходит о реформе законодательства лица, объединенные общностью сознания, оказываются в предвкушении чуда: с